

April

Lelietje-van-dalen

De plant in Thijse's Hof.

Wie kan er beter beginnen met het beschrijven van de plant dan Jac. P. Thijse zelf. Dat heeft hij gedaan in het door hem in 1941 geschreven boekje: "Een jaar in Thijse's Hof". Daarin schrijft hij onder andere over het lelietje-van-dalen zoals hij dat ziet in de Hof:

"Nu nog even terug naar de boschpartijen, want we mogen het Lelietje van Dalen niet met stilzwijgen voorbij gaan. Lelietje van Dalen staat ook door de heelen Hof heen, maar het dichtst bij bank 2 (de bank met uitzicht op de bijenkast) waar ze op één plek zelfs geen ruimte laten aan andere planten. Dat ligt trouwens geheel in hun aard, ge vindt daar elders in den Hof ook voorbeelden van.

Dat komt hiervandaan, dat deze plant zich alweer verheugt in het bezit van wortelstokken, die zich rijkelijk vertakken en snel voortgroeien met scherpe groeipunten evenals het geduchte Kweekgras. De heerlijk geurende, prachtige bloempjes geven niet dikwijls vruchten. Slechts hier en daar zie je later aan de uitgebloeide stengels een enkele rode bes.

Toch schijnt dat nog dikwijls genoeg te gebeuren, om de plant een verspreiding door zaad te waarborgen, want hoe zou het anders komen, dat wij in het duin ver naar de zeekant op Noordhellingen soms hele gezelschappen Lelietjes van Dalen voor den dag zien komen? Nu heb ik van een vriend in Wageningen een stelletje Lelietjes gekregen, die wel veel vruchten maken en daarmee gaan we nu in den Hof pronken".

1941 is vele jaren terug, maar achter de bijenkast staan nog steeds lelietjes-van-dalen. In september kun je vaak aan de uitgebloeide stengels nog een paar rode besjes zien. Misschien zijn dit de nazaten van het stelletje lelietjes-van-dalen die Thijssse in 1940 van zijn vriend kreeg.

Giftigheid

Natuurlijk weten al onze trouwe bezoekers wel dat ze in de Hof niet van de paden af mogen en zeker geen bloemen mogen plukken. Dat allemaal om de planten te beschermen en de groeimogelijkheden zo optimaal te doen zijn. Planten beschermen zich in veel gevallen ook zelf. Zo zijn alle delen van het Lelietje-van-dalen giftig door de aanwezigheid van verschillende hartglycosiden en saponinen. Maar alle planten laten zich vanaf het pad graag bekijken en zelfs fotograferen, dan heb je van giftigheid helemaal geen last.

Beschrijving.

Het lelietje-van-dalen of meiklokje (*Convallaria majalis*) is een tot 30 centimeter hoge overblijvende plant, die in het wild voorkomt in bosrijke streken. Ook zie haar veel als tuinplant. In de grond bevindt zich een kruipende wortelstok. Een paar brede naast elkaar staande bladeren ontspruiten vanaf een plekje aan de voet van de bloeistengel. De brede bladeren zijn langwerpige en eindigen in een puntje. Ze hebben een steeltje en zijn onbehaard en vormen duo's.

Tussen de bladeren zie je een driekantige stengel waaraan een naar één kant gericht trosje witte bloemen zichtbaar is. De bloem is klokvormig en hangt aan het gekromde steeltje en heeft een aangename geur. Die bloempjes worden bijna een centimeter lang. Ze bloeien in de maanden mei en juni.

Na bestuiving en bevruchting groeit het bovenstandig vruchtbeginsel uit tot een bes. Deze is pas in het najaar rijp en kleurt dan vuurrood met binnenin twee blauwe zaden. Meestal zijn de bladeren tegen die tijd al aan het verwelken of zelfs verdwenen.

Lelietje-van-dalen is een geliefde tuinplant, die dan ook veel wordt aangeplant. De soort is dan ook vaak op buitenplaatsen te vinden en in grotere tuinen. Doordat het lelietje-van-dalen zich mede verspreid door haar wortelstok kan de soort soms zelfs de vorm aannemen van een woekeraar. Dat is ook de reden dat je plant altijd gezellig in groepjes bij elkaar vindt.

Naam.

Van de Latijnse naam van *Convallaria majalis* betekent het eerste deel letterlijk lelietje-van-dalen. Het is afkomstig van *convallis* = vallei of dal en *leiron* = lelie. De toevoeging van *majalis* betekent: "van de maand mei". Er is ook een gekweekte soort met roze bloemen.

Ecologie.

Lelietje-van-dalen komt in Nederland voor in de rijkere loofbossen van beuken en eiken. In het vroege voorjaar, als er nog geen blad aan de bomen is, verschijnt zij met vaak grote of kleine velden van enigszins blauwig kleurende lancetvormige bladeren. De plant houdt van een vochtige en matig voedselrijke bodem. Ook vinden we de soort in duinvalleien, waar de vegetatie de neiging heeft zich naar een bos te ontwikkelen. Het lelietje is inheems in een groot deel van Europa, in het gebied van de Kaukasus en in West-Siberië.

Lelietje-van-dalen behoort tot de aspergefamilie. Vroeger heette de plantensoort ook wel lelietje-der-dalen en werd de soort gerekend tot de liliëfamilie.

Folklore en gebruik.

Rond het plantje waren oude rituelen en gebruiken. Op 1 mei was het bijvoorbeeld gebruikelijk om iemand die men geluk toewenst een bosje lelietjes-van-dalen te geven. Een heel bosje is erg mooi, maar met minder kan het ook, want wie zelfs één lelietje-van-dalen bij zich draagt, zal het hele jaar geluk hebben. Maar ..... niet overal brengt de plant geluk. In Ierland brengt ze zelfs ongeluk en in delen van Engeland wordt gezegd dat degene die lelietjes-van-dalen plant nog dat jaar zal sterven.

Dat de bloempjes heerlijk ruiken heb je misschien al gemerkt. Daarom is ze ook zo populair in de cosmetica en wordt ze verwerkt in zeep en parfum. Maar ook de farmaceutische industrie weet er weg mee; zij verwerkt de plant in medicijnen voor het hart. Een kruidenkennis die al in de 16de eeuw bekend was en alsof het nog genoeg is, werden de gedroogde bloemen ook toegevoegd aan snuiftabak.

Het lelietje-van-dalen is de nationale bloem van Finland. Zoals de rode papaver van België, de roos van Engeland, de iris van Frankrijk en de distel van Schotland. Rond 1541 symboliseerde de bloem ook het artsenberoep en stond dus ongeveer gelijk aan de moderne esculaap.

Volksnamen.

Naar de groeiplaats in het licht-beschaduwde bos kreeg de plant in het oosten van het land de naam boslelie en ook wel dalkruid. De klokvormige bloempjes leiden in Zuid-Limburg tot klökskens. Elders worden ze ook wel meibloem, meiklokjes en mei-lelie genoemd. Bijzonder is de naam piepertje uit Zeeland en Noord-Brabant dat verwijst naar de bloempjes die nauwelijks over de bladeren heen kijken.

Lelietjes-van-dalen hebben altijd al tot de verbeelding gesproken. Geen wonder dat er vele volksverhalen over zijn:

Vaak heb je in het voorjaar van die mooie dagen. De zon schijnt dan met prachtig licht door en tussen de nog nauwelijks bladeren dragende boomtakken. Het lelietje met haar kleine witte klokjes wordt daar helemaal warm van. Zo flirt ze met het voorjaar, dat op zijn beurt met zijn warme zonnestrallen het plantje omvat en nog mooier maakt. Ze houden duidelijk van elkaar. Totdat de zomer zich in al zijn uitbundigheid aankondigt ..... Dan is het gedaan met het voorjaar. Hij kan niet langer blijven en moet het plantje in de steek laten. Het lelietje mist het voorjaar heel erg. Zij klaagt niet maar laat haar witte klokjes stuk voor stuk vallen totdat alleen haar groen overblijft. Later in het jaar kun je aan de oude bloemstengels haar rode tranen van verdriet zien verschijnen.

Met die rode tranen moet je oppassen. Deze rode bessen zien er op het oog smakelijk en prachtig uit. Ze zijn, zoals al geschreven, echter **giftig** (de hele plant trouwens) en kunnen een argeloze eter lelijke hartaandoeningen of erger bezorgen.

Over de oorsprong van het plantje bestaan meerdere verhalen. Het meest bekende is die van de strijd van de Heilige Leonardus met de duivel:

Lang geleden toen de wereld nog jong was, werd de kluizenaar Leonardus door de duivel in een groot donker bos opgewacht. De duivel had zich vermomd als draak. Na lang wachten zag hij Leonardus eindelijk aankomen. De duivel rekte zich in zijn volle drakenlengte uit, spuwde vuur uit zijn zeven lelijke koppen en viel Leonardus aan. Daarop merkte hij dat Leonardus goed was bewapend; een forse tegenvaller. Na een lange en moeilijke strijd versloeg de dappere kluizenaar het zevenkoppige monster. Ongeschonden kwam Leonardus er niet vanaf. Bloedend uit vele wonden stond hij met zijn zwaard in de hand uit te hijgen. Maar o wonder, o wonder, overal waar zijn bloeddruppels de grond hadden geraakt, groeide nu een lieflijk bloempje: het lelietje van dalen.

Bron: Wikipedia.

Een jaar in Thijse's Hof – Dr. Jac. P. Thijse.

Tekst: Martin Scheringa

Foto's: Luran Oomen